

Vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymasis bendruomeniniuose vaikų globos namuose: vaikų patirčių analizė

Rita Raudeliūnaitė¹, Vida Gudžinskienė²

¹ Mykolo Romerio universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, ritara@mruni.eu

² Mykolo Romerio universitetas, Žmogaus ir visuomenės studijų fakultetas, Edukologijos ir socialinio darbo institutas, Ateities g. 20, 08303 Vilnius, vida.gudzinskiene@mruni.eu

Anotacija. Straipsnyje pateikiami kokybinio tyrimo rezultatai, atskleidžiantys vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymąsi bendruomeniniuose vaikų globos namuose. Aptiriamos savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi galimybės, susijusios su pasikeitusia fizine, socialine ir emocine globos namų aplinka, pasikeitusiu kasdienės veiklos organizavimu. Bendruomeniniuose globos namuose vaikai ugdomi buitinius, bendravimo ir bendradarbiavimo, asmeninius, sveikatai palankius, finansinio raštingumo, mokymosi ir profesinės karjeros įgūdžius.

Esminiai žodžiai: *bendruomeniniai vaikų globos namai, patyriminis mokymasis, savarankiško gyvenimo įgūdžiai.*

Įvadas

Šiandieniniam ugdymui keliami tikslai sietini su harmoningos, savarankiškos, aktyvios, pozityvias gyvenimo vertybes turinčios asmenybės, gebančios sėkmingai integruotis į nuolat besikeičiančią visuomenę, ugdymu. Šie tikslai aktualizuojami organizuojant ugdomąją veiklą globos įstaigose. Vienas iš prioritetinių ES, taip pat ir Lietuvos, vaikų globos pertvarkos siekių, pereinant nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų, yra vaikų, likusių be tėvų globos, rengimas savarankiškam gyvenimui. Bendrosiose europinėse gairėse dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos (2012), LR Socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d.

įsakymu Nr. A1-83 patvirtintame „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plane“ pabrėžiama, kad vykdant vaikų globos pertvarką svarbu vaikams, likusiems be tėvų globos, sudaryti sąlygas augti šeimos aplinkoje ar aplinkoje, artimoje šeimai, tinkamai pasirengti savarankiškam gyvenimui šeimoje ir visuomenėje. Taigi šiandieninė globos koncepcija akcentuoja vaiko globos prioritetus – augti šeimos aplinkoje ar aplinkoje, artimoje šeimai, kurioje vaikas galėtų tinkamai augti ir vystytis, tapti savarankiška asmenybe.

Vykdant vaikų globos pertvarką, kuriamos naujos ir plėtojamose esamos institucinei globai alternatyvios bendruomeninės paslaugos. Viena iš bendruomeninių paslaugų teikimo formų – bendruomeniniai vaikų globos namai (toliau BVGN) – pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiantys vaikų globos namai (iki 8 vaikų), įsteigti atskirose patalpose (pvz., namas, butas) bendruomenėje (LR socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas“, 2014). Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. sausio 13 d. įsakymu Nr. A1-24 patvirtinto „Bendruomeninių vaikų globos namų aprašo“ I skyriaus 3 punkte nurodoma, kad jei savivaldybė „neturi galimybės nustatyti vaiko globą (rūpybą) šeimoje, globos centre, šeimynoje ir (ar) jei, vaikui gyvenant biologinėje šeimoje, teikta pagalba, paslaugos ir kitos priemonės buvo neveiksmingos, turi užtikrinti vaikui galimybę augti šeimai artimoje aplinkoje – BVGN“. Apraše akcentuojama, kad vienas iš svarbių BVGN tikslų – ugdyti vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžius, parengti vaiką savarankiškam gyvenimui.

Globojamų vaikų rengimas savarankiškam gyvenimui aktualizuojamas daugelio mokslininkų darbuose. Sulimani-Aidan ir kt. (2020) teigimu, jaunuoliai, palikdami globos namus, pereina į savarankišką gyvenimą staigiai ir dažnai daug anksčiau nei jų bendraamžiai, gyvenantys šeimoje. Pažymima, kad savarankiško gyvenimo įgūdžiai galėtų padėti šiems jaunuoliams sėkmingiau įveikti perėjimo į savarankišką gyvenimą iššūkius, įgyti išsilavinimą, įsitvirtinti darbo rinkoje ir taip daryti teigiamą įtaką jų gyvenimui. Sala Roca ir kt. (2009) teigimu, pasirengimo savarankiškam gyvenimui sėkmė sietina su globotinių teigiamu socialiniu įsitvirtinimu (darbas, būstas, psichologinė sveikata, tarpasmeniniai santykiai ir t. t.) po globos. Blohovos (2020) teigimu, jaunuoliai, neturėdami savarankiško gyvenimo įgūdžių, susiduria su integracijos į visuomenę sunkumais, šeimos kūrimo ir išlaikymo problemomis, patiria išsilavinimo trūkumą, finansinių išteklių stoką. Dragu (2019) teigimu, jaunuoliai, palikę globos namus, susiduria su sunkia realybe: pradėję gyventi savarankiškai jie jaučiasi vieniši, neturintys artimųjų paramos, palaikymo, stokojantys savarankiško gyvenimo įgūdžių ir dėl to patiria nežinomybės jausmą, tai turi neigiamą įtaką jų socialinei integracijai. Sėkmingas globojamų vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas ir globojamų jaunuolių pasirengimo savarankiškam gyvenimui jausmas, paliekant globos namus, yra svarbūs veiksniai,

lemiantys teigiamą išėjusiųjų iš globos jaunuolių perėjimą į savarankišką gyvenimą (Sulimani-Aidan ir kt., 2013). Savarankiško gyvenimo įgūdžiai padeda žmogui efektyviai spręsti kasdienio gyvenimo problemas ir susidoroti su iššūkiais, sėkmingai adaptuotis naujoje besikeičiančioje aplinkoje (Shinina ir Mitina, 2019). Pasak Samašonok (2013), savarankiško gyvenimo įgūdžių, kurie reikalingi sėkmingai integruotis visuomenėje ir savarankiškai joje gyventi, ugdymui globos namuose turi būti teikiamas didelis dėmesys ir sudaroma tam tinkama edukacinė ir psichosocialinė aplinka. Vaikas, nepasiruošęs savarankiškam gyvenimui, neįgijęs svarbių žinių, įgūdžių, susidurs su dideliais sunkumais. Todėl, autorės teigimu, globos namų darbuotojams būtina ieškoti būdų, kaip tinkamai kurti edukacinę aplinką, kokias veiklas organizuoti, kokius būdus ir metodus taikyti, ugdant globotinių savarankiško gyvenimo įgūdžius. Blahova (2020) pažymi, kad dažniausiai globos įstaigose globojamų vaikų savarankiškumo ugdymo problemos yra susijusios su vaiko priklausomybe nuo įstaigos kontrolės, prisitaikymu prie kitų asmenų, darbuotojų ir vaiko tarpasmeninių santykių sunkumais, per menku vaikų įtraukimu į praktines veiklas. Samošonok (2013) teigimu, rengimo savarankiškam gyvenimui procesą vaikų globos namuose apsunkina netinkama edukacinė aplinka, kai su vaikais dirbama formaliai, vienpusiškai, nesuteikiama galimybių jiems veikti savarankiškai, išbandyti įvairius vaidmenis, spręsti gyvenimiškas situacijas, semtis patirties iš gyvenimo, esant ribotoms socialinėms sąveikoms. Rengiant vaiką savarankiškam gyvenimui, pabrėžiama buities, sveikos gyvensenos, pinigų valdymo, mokymosi, darbinių, rengimosi šeimai, psichosocialinių įgūdžių ugdymo svarba (Osterling ir Hines, 2006; Shin, 2009; Sinkkonen ir Kyttälä, 2015; Shinina ir Mitina, 2019). Mokslininkų (Sala Roca ir kt., 2009; Samošonok, 2013), teigimu, ugdant globotinių savarankiško gyvenimo įgūdžius, svarbu vaikus įtraukti į praktines veiklas, suteikti jiems galimybes aktyviai veikti, mokytis savarankiškai spręsti realaus gyvenimo problemas, sąveikauti su socialine aplinka.

Kitose šalyse (Montgomery ir kt., 2006; Sulimani-Aidan ir kt., 2013; Ismayilova ir kt., 2014; Blahova, 2020) ir Lietuvoje (Snieškienė ir Bumblauskaitė, 2005; Gudonis ir kt., 2008; Samašonok, 2013; Gudžinskienė ir Agutavičius, 2014) atlikti tyrimai rodo, kad didelėse institucinės globos įstaigose sunku užtikrinti globojamų vaikų gerovę, visavertę raidą ir parengti juos savarankiškam gyvenimui. Kyla klausimas, kokios galimybės ugdyti vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžius pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiančiuose BVGN. Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plane (2014) pažymima, kad turi būti skiriamas didelis dėmesys vykdomam procesui stebėti ir vertinti, atlikti kiekybinius bei kokybinius tyrimus. Atlikus tyrimų, analizuojančių institucinės globos pertvarkos procesą Lietuvoje nuo 2014 m., analizę, galima teigti, kad tyrimų, nagrinėjančių vaikų rengimą savarankiškam gyvenimui BVGN, stinga. Atlikti tyrimai vertina prasidėjusios vaiko globos pertvarkos situaciją Lietuvoje, socialinių darbuotojų, dirbančių globos įstaigoje, motyvaciją, parengtį šiam procesui (Gvaldaitė ir Šimkonytė, 2016; Genienė ir Šumskienė, 2016; Gričiūtė ir Senkevičiūtė-Doviltė, 2018).

Vaikų socialinių įgūdžių ugdymo ir jų rengimo savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose tendencijas, remiantis socialinių darbuotojų patirtimis, institucinės globos pertvarkos pradžioje analizavo Raudeliūnaitė ir Gudžinskienė (2016, 2018), Gudžinskienė ir kt. (2017). Socialinių darbuotojų, dirbančių globos įstaigose kompetencijų tobulinimo svarbą vykstant globos įstaigų pertvarkai atskleidė Gudžinskienė ir Raudeliūnaitė (2016). Kiaunytė ir Lygnugarienė (2019) identifیکavo socialinių darbuotojų profesionalumo iššūkius vykstant vaiko globos sisteminei pertvarkai.

Lietuvoje vykdomos institucinės globos pertvarkos procesas perkopęs antrąjį etapą, todėl tikslinga tirti, kokios yra realios galimybės ugdyti vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžius BVGN, remiantis ne tik darbuotojų, bet ir vaikų patirtimi. *Tyrimo tikslas* – atskleisti vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymąsi BVGN, remiantis vaikų patirtimi. Probleminiai tyrimo klausimai: Kokios yra vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi galimybės BVGN? Kaip ir kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius vaikai ugdo BVGN?

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodai. Siekiant atskleisti vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymąsi BVGN, remiantis vaikų patirtimi, buvo pasirinktas kokybinio tyrimo tipas. Tyrimo duomenys surinkti iš dalies struktūruoto interviu metodu (Craswell, 2014), kuris leidžia priartėti prie tyrimo dalyvių patirčių, kasdienių kontekstų, realybės konstravimo, patikslinti turimas žinias, kelti naujas idėjas, situacijos gerinimo galimybes. Interviu klausimų temos buvo suformuluotos remiantis anksčiau pateiktais probleminiais klausimais: Kokios yra vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi galimybės BVGN? Kaip ir kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius vaikai ugdo BVGN? Interviu metu buvo užduodami papildomi klausimai, siekiant gauti reikšmingos informacijos tyrimui. Tyrimo metu gauti duomenys buvo analizuojami taikant kokybinės turinio analizės metodą. Kokybinė turinio analizė atlikta laikantis induktyvios, tyrimo duomenimis grįstos, kategorijų sudarymo logikos. Atliekant kokybinę turinio analizę buvo laikomasi šio nuoseklumo (Creswell, 2014): transkribuotų interviu tekstų daugkartinis skaitymas ir permąstymas, duomenų kodavimas, išskiriant tekste prasminius vienetus, kodų grupavimas į subkategorijas, kategorijų formavimas iš subkategorijų, kategorijų/subkategorijų integravimas į analizuojamo fenomeno kontekstą, tyrimo duomenų interpretavimas.

Tyrimo duomenis analizavo du tyrėjai. Anot Žydzūnaitės ir Sabaliausko (2017), „vienam tyrėjui analizuojant, sunku užtikrinti rezultatų tinkamumą ir patikimumą“ (p. 324). Prieš pradėdami analizuoti duomenis, tyrėjai sutarė dėl duomenų analizės. Pirminę duomenų analizę tyrėjai atliko atskirai, koduodami duomenis ir formuodami pirmines subkategorijas ir kategorijas. Po to tyrėjai lygino pirmines subkategorijas ir kategorijas, diskutavo ir galutinai jas suformavo bendru sutarimu.

Tiriamųjų atranka. Tyrime naudota tikslinė kriterinė tyrimo dalyvių atranka. Pasak Rupšienės (2007), kriterinės atrankos būdas yra veiksmingas, nes padeda surinkti kokybiškus duomenis. Tyrimo dalyviai pasirinkti pagal šiuos kriterijus: 1) vaikai, gyvenantys BVGN ne trumpiau kaip 2 metus, 2) vaikų amžius nuo 17 iki 18 metų, 3) vaikai, turintys ne mažiau kaip vienerių metų gyvenimo stacionariuose globos namuose patirties, kad galėtų atskleisti pasikeitusias sąlygas ir galimybes ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius BVGN. Tyrimas atliktas 2020 m. liepos–rugsėjo mėn. Tyrime dalyvavo iš viso 9 dalyviai: 4 vaikinai ir 5 merginos.

Tyrimo etika. Tyrimas grįstas pagarbos asmens laisvam apsisprendimui dalyvauti tyrime, informavimo apie tyrimą, geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti tiriamam asmeniui, konfidencialumo ir anonimiškumo principais (Wiles, 2013). Tyrimo dalyviai tyrime dalyvavo savanoriškai ir sutiko, kad interviu būtų įrašomas. Jie buvo supažindinti su tyrimo tikslu, tyrimo duomenų rinkimo metodu ir tyrimo procedūra, užtikrintas anonimiškumas ir konfidencialumas bei galimybė pasitraukti iš tyrimo. Tyrimo dalyviams buvo suteikti kodai, naudojant raides (A, B, C ir t. t.).

Tyrimo rezultatai

Pasikeitusios gyvenimo sąlygos kaip galimybė sėkmingiau ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius

Tyrimu siekta atskleisti, kaip vaikams, gyvenant BVGN, keičiasi galimybės ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius. Išanalizavus tyrimo duomenis atskleistos šios pasikeitusios gyvenimo sąlygos, turinčios įtaką sėkmingesniai savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymuisi: pasikeitusi fizinė erdvė, palankesnė socialinė aplinka, palankesnė ir saugesnė emocinė aplinka bei pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas BVGN (žr. 1 lentelę).

Tyrimu atskleista, kad *pasikeitusi fizinė erdvė* (šeiminė aplinka, už kurios tvarką vaikai yra atsakingi; kambario/asmeninės erdvės, kurią vaikai gali kurti ir palaikyti tvarką joje, turėjimas bei virtuvė kaip gyvenimo įgūdžių ugdymosi erdvė) yra viena iš galimybių, sąlygojančių sėkmingesnę savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymąsi.

1 lentelė

Galimybės ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius gyvenant BVNG

Kategorijos	Subkategorijos
Pasikeitusi fizinė erdvė	Šeiminė aplinka, už kurios tvarką vaikai yra atsakingi Kambario/asmeninės erdvės, kurią vaikai gali kurti ir palaikyti tvarką joje, turėjimas Virtuvė kaip savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi erdvė
Palankesnė socialinė aplinka	Glaudesni vaikų ryšiai su darbuotojais Glaudesni vaikų tarpusavio santykiai Mezgami socialiniai ryšiai su kaimynais
Palankesnė ir saugesnė emocinė aplinka	Šiltesni tarpusavio santykiai su darbuotojais ir kitais vaikais Daugiau privatumo Kylančių konfliktų sprendimas neleidžiant jiems užsitęsti
Pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas	Vaikai įtraukiami į sprendimų priėmimą Vaikai daugiau įtraukiami į veiklų planavimą Daugiau savarankiškumo atliekant įvairias veiklas Bendradarbiavimas kasdienėje veikloje

Kalbėdami apie šeiminių namų aplinką tyrimo dalyviai pažymėjo: „dabar jaučiuosi kaip namie, nu, lyg šeima, turim patys viską daryti“ (I); „gyvename gražiame name, man čia patinka, kažkaip geriau, kaip čia pasakius, šeiminkaujant patys“ (B), „gyvenam kaip didelė šeima, visi stengiamės tvarkytis savo namus“ (F).

Asmeninės erdvės, kurią vaikai gali kurti ir kurioje patys palaiko tvarką, turėjimas sudaro galimybes vaikams kūrybiškai realizuoti save, ugdytis estetinį pojūtį. Be to, asmeninėje erdvėje vaikai privalo nuolat palaikyti švarą ir tvarką, ugdytis savitvarkos ir savidrausmės įgūdžius, kurie yra svarbi savarankiško gyvenimo įgūdžių dedamoji. Tyrimo dalyvių teigimu, „labai smagu turėti savo kambarį, kuriame gali tvarkytis taip kaip nori“ (B); „labai gerai, kad turiu savo kambarį ir jį tvarkausi pats, mokausi jį gražiau susitvarkyti, pasitariu su socialiniu darbuotoju ir draugais“ (C); „mes esame atsakingi už tai, kad mūsų kambaryje būtų palaikoma tvarka“ (A).

Tyrimo dalyviai kalbėjo apie virtuvę, kaip gyvenimo įgūdžių ugdymosi erdvę: „virtuvėje patys galime gaminti įvairius patiekalus“ (I); „buvimas virtuvėje ir matymas, kaip gaminamas vienas ar kitas patiekalas, padedant kitam pagaminti, pažadina drąsą gaminti pačiam“ (D); „virtuvėje ne tik gaminame, bet mokomės ją sutvarkyti po gaminimo, pavalgius bei žiūrėti, kad nuolat būtų palaikoma tvarka“ (E); „virtuvė puiki vieta ne tik gaminti, bet ir bendrauti“ (G).

Taigi BVGN sukurta šeiminė aplinka, už kurios tvarką vaikai yra atsakingi, asmeninės erdvės, kurią kiekvienas gali kurti savarankiškai, turėjimas bei galimybė ugdytis praktinius kasdienio gyvenimo įgūdžius virtuvėje bei kitose asmeninėse ir bendrose erdvėse įgalina vaikus realizuoti save bei ugdytis savarankiškumą.

Tyrimu atskleista, kad gyvenant BVGN yra **palankesnė socialinė aplinka** (glaudesni vaikų ryšiai su darbuotojais ir kitais vaikais, mezgami socialiniai ryšiai su kaimynais) savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymuisi. BVGN gyvena iki 8 vaikų, juose dirba nedaug darbuotojų. Darbuotojai skiria daugiau dėmesio kiekvienam vaikui, bendravimui su vaikais, geriau juos pažįsta, todėl formuojasi glaudesni vaikų ryšiai su darbuotojais. Tyrimo dalyviai nurodė, kad „dabar mažiau keičiasi darbuotojai ir mes su jais labiau bendraujame“ (C); „daugiau kalbamės, gali daugiau asmeniškai pasikalbėti“ (G); „daugiau darbuotojos dėmesio skiria mums ir daugiau bendraujame“ (D). BVGN vaikai turi ne tik glaudesnius ryšius su darbuotojais, bet ir formuojasi glaudesni, artimesni, draugiškesni vaikų tarpusavio santykiai. Vaikai pažymėjo: „mūsų nedaug, tai daugiau ir gražiau bendraujame vieni su kitais, palaikome vieni kitus“ (A); „dabar tapome artimesni ir draugiškesni“ (G). Tyrimu taip pat atskleista, kad vaikams gyvenant BVGN mezgami socialiniai ryšiai su kaimynais. Gyvendami bendruomenėje vaikai turi didesnes galimybes semtis gyvenimiškos patirties, gauti naudingų praktinių patarimų, mokosi bendruomeniškumo. Anot tyrimo dalyvių, „pradžioje buvo sunku, reikėjo mokintis sugyventi su kaimynais: netriukšmauti, nemėtyti šiukšlių, mandagiai kalbėti“ (E); „dabar daugiau bendraujame su kaimynais, vieni kitiems padedame, žaidžiame su jų vaikais kartu, daug ko išmokstame, gavau naudingų patarimų iš kaimynės, kaip persodinti gėles...“ (D).

Kita išryškėjusi svarbi galimybė savarankiško gyvenimo įgūdžiams ugdytis BVGN yra **palankesnė ir saugesnė emocinė aplinka**: šiltesni tarpusavio santykiai su darbuotojais ir kitais vaikais, daugiau privatumo, kylančių konfliktų sprendimas neleidžiant jiems užsitęsti. Šeiminė aplinka laiduoja glaudžius, šiltus, pasitikėjimu ir vienas kito palaikymu grįstus santykius, kurie svarbūs vaikams ugdantis asmeninius ir socialinius įgūdžius. Tyrimo dalyviai pažymėjo: „artimiau bendrauju su socialine darbuotoja, jaučiuosi kaip su mama“ (E); „geri, šilti santykiai, man saugiau, labiau pasitikime vieni kitais, gyvename draugiškiau“ (C); „gyvendami čia jaučiamės geriau, ramiau, labiau palaikome vieni kitus, artimiau bendraujame“ (I); „mažiau pykčio, daugiau ir geriau bendraujame, nors būna, kad ir pykstamės“ (B).

Gyvendamas BVGN kiekvienas vaikas turi daugiau privatumo. Dėl to vaikai jaučiasi ramesni, atsakingesni, galintys laisviau ir kūrybiškiau veikti, didėja vaikų savikontrolė. Vaikai akcentavo: „turime savo kambarį, daugiau ramybės ir laisvės, mažiau darbuotojų, mažiau kontrolės, kai mane mažiau kontroliuoja, esu pati labiau atsakinga, labiau prisižiūriu tvarką“ (G); „ramiau, pašalinių žmonių nėra, kurie bet kada gali įeiti į mūsų kambarį, galiu ramiai veikti ką noriu ir mėgstu, kurti“ (F).

Gyvenant kompaktiškesnėje erdvėje ir būnant glaudesniuose santykiuose greičiau galima pastebėti įtampas, nesutarimus ar kylančius konfliktus ir juos nedelsiant spręsti.

Taigi tyrimu atskleista, kad kylančių konfliktų sprendimas, neleidžiant jiems užsitęsti, yra viena reikšmingų prielaidų geriems tarpusavio santykiams formuotis, o pastarieji yra savarankiško gyvenimo įgūdžių dalis. Tyrimo dalyviai nurodė: „dabar skirtumas toks, kad sprendžiami nesutarimai, konfliktai iš karto“ (D); „man tai atrodo, kad pasikeitė tai, jog visokie pykčiai greičiau sprendžiami, nes kai mūsų mažiau, mes geriau pažįstame vieni kitus, lengviau randame išeitis“ (H).

Taigi vaikams gyvenant BVGN namuose užmegzti glaudesni vaikų ryšiai su darbuotojais ir kitais vaikais bei kaimynais sukuria palankią socialinę ir emocinę aplinką ugdytis savarankiško gyvenimo įgūdžius.

Perėjus gyventi į BVGN keičiasi ne tik fizinė, socialinė ir emocinė gyvenamoji aplinka, bet ir *pasikeičia kasdienės veiklos organizavimas* (vaikai įtraukiami į sprendimų priėmimą ir veiklų planavimą, atsiranda daugiau savarankiškumo atliekant įvairias veiklas, bendradarbiavimas kasdienėje veikloje). Tyrimo rezultatai rodo, kad vaikai įtraukiami planuojant kasdienę veiklą, laisvalaikį, atostogas, pinigų paskirstymą. Tyrimo dalyviai pažymi: „sakyčiau, daugiau tariamasi, daugiau pats gali nuspręsti“ (H); „dabar daugiau patys planuojam, ką veiksime laisvalaikiu, kur ir kaip atostogausime, kaip leisime pinigus, kam taupysime“ (F); „tariamės ir pasiskirstome įvairius darbus“ (E). Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai suteikia vaikams savarankiškumo atliekant įvairias veiklas: „daug ką darome patys: gaminame valgį, tvarkomės kambarius, aplinką“ (B).

Kita vertus, siekiant darniai gyventi neišvengiamas bendradarbiavimas kasdienėje veikloje. Tyrimu nustatyta, kad bendradarbiavimas vaikams sudaro galimybes mokytis vieniems iš kitų, sunkesnėse situacijose gauti pagalbą, ugdytis lyderystės, problemų sprendimo, atsakomybės, pasitikėjimo savimi įgūdžius, kurie svarbūs savarankiškam gyvenimui. Tyrimo dalyviai pažymėjo: „visi tariamės, kaip prižiūrėti, tvarkytis, gražinti namus, kas už ką bus atsakingas, mokomės vieni iš kitų“ (I); „padedame vienas kitam tvarkantis namus ir darant kitus darbus, smagu drauge dirbti, iškilus problemoms drauge ieškoti, kaip spręsti“ (D); „mokomės darbus atlikti gerai ir iki galo, gražiai tartis, be pykčio“ (C); „kai kartu ką nors darome, mokomės padėti vieni kitiems, kai pavyksta padaryti ką nors gerai, labiau pasitikiu savimi“ (H); „aš moku gerai gaminti, tai gaminant kartu man tenka pavadovauti“ (F).

Taigi BVGN, pasikeitus kasdienės veiklos organizavimui, vaikus įtraukiant į sprendimų priėmimą ir įvairių veiklų planavimą, organizavimą ir skatinant jose vaikų iniciatyvumą, aktyvumą, bendradarbiavimą, sudaromos prielaidos vaikų savarankiškumui ugdytis.

Savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymasis BVNG

Tyrimu siekta identifikuoti, kaip ir kokius savarankiško gyvenimo įgūdžius, vaikai, gyvenantys BVNG, ugdo. Tyrimu nustatyta, kad BVGN vaikai ugdo tvarkymosi buitėje, bendravimo ir bendradarbiavimo, asmeninius, finansinio raštingumo, mokymosi ir profesinės karjeros planavimo, sveikatai palankius įgūdžius (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Savarankiškų gyvenimo įgūdžių ugdymasis BVGN

Kategorijos	Subkategorijos
Tvarkymosi buityje įgūdžiai	Asmeninės ir bendrų erdvių tvarkymas ir tvarkos palaikymas Naudojimasis namie esančia buitine technika Maisto gaminimas Rūbų priežiūra Dalyvavimas pirkimo procese Savarankiškas apsipirkimas
Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai	Empatijos Mandagus bendravimas su kitais Darbas grupėje bendradarbiaujant Konfliktų sprendimas Paramos teikimas ir prašymas pagalbos esant poreikiui Savos nuomonės išreiškimas ir pagrindimas bei pagarba kito nuomonei Atsispyrimas socialiniam spaudimui
Asmeniniai įgūdžiai	Savęs pažinimas Savo jausmų pažinimas ir gebėjimas juos tinkamai reikšti Savikontrolė Pasitikėjimas savimi
Finansinio raštingumo įgūdžiai	Mokymasis paskirstyti turimas lėšas Mokymasis taupyti pinigus Mokymasis mokėti mokesčius ir atlikti bankines operacijas
Mokymosi ir profesinės karjeros planavimo įgūdžiai	Atsakingumo ir pareiškumo ugdymasis Pokalbiai apie būsimas profesijas
Sveikatai palankūs įgūdžiai	Fizinis aktyvumas Sveikatai palankios mitybos įpročių ugdymasis Emocinės sveikatos palaikymo ir stiprinimo įgūdžių ugdymasis Žalingų įpročių ir rizikingos elgsenos prevencija Asmeninės higienos įgūdžių ugdymasis

Tyrimu atskleista, kad vaikai savarankiškumą ugdo *atlikdami buitines darbus* ir įgydami buitines tvarkymosi įgūdžių. Šiuos įgūdžius vaikai ugdo tvarkydami asmenines ir bendras erdves ir palaikydami tvarką jose. Pasak vaikų, „dabar už savo namų tvarką

esame atsakingi mes patys“ (I); „savo kambarius ir bendras patalpas tvarkome pagal susidarytą grafiką“ (B); „palaikome tvarką namuose, padėdami daiktus į jiems skirtas vietas“ (F).

Naudodamiesi namie esančia buitine technika vaikai taip pat ugdomi tvarkymosi buityje įgūdžius: „mes mokomės naudotis įvairia technika: pradedant nuo elementaraus virdulio, kad tuščio neįjungti, nes perdegs, iki naudojimosi skalbimo mašina ar virtuviniu kombainu“ (C); „jau moku pati išskalbti rūbus, išsilyginti, nors kartais globėjos paklausiu, kokia temperatūra geriau lyginti“ (G); „tai elektrine plytele, orkaite naudojuosi, mikrobange...“ (D). Vienas kasdienių buitinių darbų, į kurį įsitraukia vaikai, yra maisto gaminimas, kuris yra svarbus savarankiškam gyvenimui. Tyrimo dalyviai pažymėjo: „kiekvienas iš mūsų jau gebame pasigaminti paprastus patiekalus: mokame išsikepti blynus, kiaušinių, pasidaryti sumuštinį, išsivirti košę“ (D); „mums gi anksčiau būdavo maistas paduodamas, o dabar praktiškai viską gaminamės“ (E); „dabar matom, kaip gaminamas maistas, ir patys darome nuo pradžios iki galo: susidarome produktų sąrašą, einame į parduotuvę, gaminame, serviruojame stalą, susitvarkom pavalgį“ (C).

Tyrimų rezultatų analizė atskleidė, kad ugdydamiesi savarankiško gyvenimo įgūdžius vaikai mokosi prižiūrėti rūbus. Anot vaikų: „visada tvarkingai pasidedu, kas lyginama – išlyginu, ir kas kabinama – sukabinu ar susidedu į lentynėles tvarkingai“ (I); „nėra problemos, įpratau susidėti tvarkingai viską į spintą, nededu ant kėdžių“ (H); „išmokau prižiūrėti rūbus, juos tinkamai skalbti, tinkamai padžiauoti“ (A); „jau visada tvarkingai susilankstau rūbus, kojines išmokau po porą susidėti po skalbimo, į dėžutę susidedu ir nereikia ieškoti“ (E).

Išanalizavus tyrimo duomenis atskleista, kad vaikai dalyvauja pirkimo procese bei mokosi savarankiškai apsipirkti, kas yra labai svarbu gyvenant savarankiškai. Tyrimo dalyvių teigimu: „pagrindinis pasikeitimas yra tai, kad dabar vieni arba kiti einame pirkti maisto, ta prasme, kad mes būname pirkdami maistą, galime išsirinkti maisto produktus“ (G); „galime išsirinkti ne tik maisto produktus, bet ir rūbus, batus, ko mums reikia, mes kartu perkame“ (A); „aš dažnai einu į parduotuvę ir visiems nupirkti maisto, ko reikia, vienas“ (F); „susidarome produktų sąrašą ir einame apsipirkti“ (E).

Atkreiptinas dėmesys, kad nors BVGN vaikai ugdomi tvarkymosi buityje įgūdžius, tačiau vaikai pripažino, kad jiems, nuėjus į parduotuvę pirkti maisto produktų, iš kurių ketinama gaminti patiekalą, kyla noras nusipirkti jau paruoštus gaminius nei patiems tą patį pasigaminti: „man atrodo, kad paprasčiau nusipirkti ir salotų, ir plovo ar keptos žuvies nei ten gaminti ir plauti indus. Mano mama, kai turėdavo pinigų, tai nueidavo ir nupirkdavo“ (A). Kita išryškėjusi problema – tvarkingumo ir supratimo apie tvarką stoka: „nesuprantu, koks skirtumas, kur pakabinu rūbą: ant kėdės ar spintoje, juk pakabinu, koks skirtumas, kada nuvalysiu stalą“ (H). Tai rodo, kad nuo mažens šeimoje susiformavusius įpročius ne taip lengva pakeisti ir BVGN darbuotojams reikia įdėti daug pastangų keičiant netinkamus vaikų įpročius.

Bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiai yra neatsiejama savarankiško gyvenimo dalis. Tyrimu nustatyta, kad darbuotojai padeda vaikams ugdytis empatiją aptardami su vaikais jų tinkamą ir netinkamą elgesį, moko kalbėti apie savo jausmus, juos įvardyti. Empatijai ugdyti taip pat pasitelkiami vaidmenų žaidimai, probleminių situacijų aptarimas bei empatijos taikymas bendraujant tarpusavyje ir su kitais asmenimis. Vaikai pažymėjo: „jeigu man būna liūdna ar kas nesiseka, tai globėja, kiti vaikai mane guodžia ir aš nusiraminu. Suprantu, kaip tai svarbu, ir pati tą darau“ (G); „kai netinkamai pasielgiu ar ką nuskriaudžiu, globėja klausia, kaip aš jausčiausi, kad man taip padarytų, tada aš labiau suprantu kitą“ (C); „aptariam visokias situacijas, žaidžiame, suvaidinam patys situacijas, taip man geriau suprasti ir padėti kitam, kai jam sunku“ (D).

Mandagus bendravimas yra svarbi bendravimo įgūdžių sudėtinė dalis, kuriai BVGN skiriamas dėmesys. Tyrimo duomenys rodo, kad mandagaus bendravimo įgūdžių ugdymasis, kaip pripažįsta ir patys vaikai, yra sudėtingas procesas, nes jiems sudėtinga kalbėti be keiksmažodžių, ramiai, nepertraukti kito, kalbėti po vieną, mandagiai kreiptis į kitą, susitvarkyti ir išlikti mandagiems konfliktinėse situacijose. Tyrimu atskleista, kad socialiniai darbuotojai įvairiose situacijose namų aplinkoje moko vaikus kalbėti ramiai, kantriai išklausti kitą, mandagiai paprašyti, kreiptis vienas į kitą vardais, o susidūrę su nemandagumo apraiškomis, kalbasi individualiai su vaiku. Vaikai pažymėjo: „man didžiausia bėda – keiksmažodžiai... tiesiog buvau įpratęs, ilgai globėja darė ir dar daro pastabas“ (A); „globėja atkreipia dėmesį, kai nemandagiai kreipiuosi į kitą – „ei“ (H); „daug kalbamės tarpusavyje, aptariame, kaip kam sekėsi, kalbame ratu iš eilės ir visi pasisakome, mokomės kalbėti po vieną, nepertraukinėti kitų, išklausti kitus“ (B); „pradžioje buvo problema kalbėti po vieną, tai mokėmės kalbėtis po vieną ir išgirsti kitą“ (I); „kai man ko nors reikėdavo, tai aš dažniausiai šaukdavau... reikėjo mokintis pasakyti ramiai“ (C).

Tyrimu identifikuota, kad vaikai mokosi dirbti grupėje bendradarbiaudami, atlikdami įvairias bendras kasdienes veiklas. Socialiniai darbuotojai, pasak vaikų, moko juos planuoti darbus, dalytis sumanymais, kaip tuos darbus atlikti: „mokomės patys pasiskirstyti darbus ir tariamės, kaip juos atlikti“ (G). Taip pat vaikai mokomi dalytis darbais, padėti vieni kitiems, jei iškyla sunkumų, bei suprasti, kad tik tada gali būti pasiekiamas bendras laukiamas rezultatas, kai kiekvienas atsakingai ir iki galo atliks savo užduotį: „kiekvieną savaitgalį būna generalinė tvarka namuose: vieni laisto gėles, kiti valo dulkes, kiti tvarko namus, po to visi pasidžiaugiam, kad švarūs namai ir kad visi kartu viską padarėm“ (E). Vaikai pažymėjo, kad jie visi drauge aptaria bendros veiklos rezultatus, įsivertina, kaip kiekvienam sekėsi bendradarbiauti, pasidžiaugia sėkmėmis ir aptaria kilusius sunkumus, trukdžius: „po darbų būna aptarimai, kiekvienas pasisako, kaip jam sekėsi“ (F); „jei kažkas nepasiseka, kalbamės, kaip galima padaryti kitaip“ (A).

Siekiant sėkmingai bendrauti svarbu mokėti tinkamai spręsti konfliktus. Tyrimas parodė, kad vaikams sunkiai sekasi spręsti konfliktus, todėl darbuotojai moko vaikus tinkamų konfliktų sprendimo būdų, pasitelkdami ir aptardami realias pačių vaikų konfliktines situacijas, modeliuodami galimas išėitis: „mokomės spręsti konfliktus, jų

čia nemažai būna, bet turime susitarti“ (F); „jei dėl ko pykstatmės, konfliktuojame, globėja pataria kalbėtis ir susitarti be piktumo, klausia, kokią išeitį aš matau, tada kažkaip pradedu galvoti ir ieškoti tų išeičių“ (D); „man sunku kažko negauti, nemėgtu nusileisti, bet mokausi ir vis geriau sekasi sutarti su kitais“ (H); „kai konfliktuojame, darbuotojas įsikiša ir moko spręsti konfliktus taikiais būdais, bet dar būna sunku“ (I).

Tyrimas atskleidė, kad BVGN vaikai mokosi teikti paramą ir prašyti pagalbos, esant poreikiui. Pagalbos prašymas ir jos suteikimas yra svarbūs savarankiško gyvenimo komponentai. Vaikai pažymėjo, kad jie skatinami prašyti pagalbos, susidūrus su sunkumais, atliekant vieną ar kitą veiklą tiek BVGN, tiek kitose aplinkose: „jeigu kam reikia pagalbos, aš padedu, bet man sunkiau prašyti pagalbos, globėja sako, kad kai pačiam sunku, negali pats, reikia paprašyti kitų padėti“ (F); „mums globėja dažnai pasako, kad jeigu reikia, prašytume pagalbos darbuotojų, vieni kitų, mokytojų ir padėtume vieni kitiems“ (D).

Tyrimo rezultatai parodė, kad vaikai mokosi išreikšti ir pagrįsti savo nuomonę bei gerbti kito nuomonę. Tinkamam bendravimui ir bendradarbiavimui svarbu ne tik nuomonės turėjimas, bet ir tinkamas jos išreiškimas ir pagrindimas bei kito nuomonės gerbimas. Reikšti savo mintis ir argumentuotai kalbėti vaikai mokosi aptardami kasdienės sėkmes ir nesėkmes: „kasdien kalbamės, kaip kam sekėsi, ir pakalbame ar, kaip čia pasakius, paaiškinam kodėl“ (H); „kai ką nors tariamės, planuojame, tai būna svarbu ne tik pasakyti savo nuomonę, bet ir ją pagrįsti (I). Gerbti kito nuomonę vaikai mokosi leisdami kitam išsakyti savo nuomonę, išklaUSDami vieni kitus, nesumenkindami kito nuomonės. Tai patvirtina vaikų teiginiai: „kai dėl ko nors tariamės, visi pasakome savo nuomonę, stengiamės būti mandagūs“ (B); „kai reikia susitarti, kokius produktus pirkti, ką ir kaip gaminsime, kam ir kiek taupsime, kur ir kaip atostogausime, dėl visko tariamės, išklausome vieni kitus. Tam, kad tavęs klausytųsi, reikia girdėti kitą“ (C); „aš labai pykdavau, kai mano nuomonė būdavo kitokia nei kito, tai čia globėja daug su manim kalbėjosi apie tai ir tai gal padėjo, o gal kalbėjimasis ir susitarimai dėl įvairių darbų padėjo suprasti, kad reikia priimti, išgirsti kito nuomonę ir susitarti“ (A).

Tyrimas parodė, kad vaikai mokosi atsispirti socialiniam spaudimui ir būti socialiai atsparūs. Socialinis atsparumas svarbus asmens savarankiškumui. Pasak vaikų, jie ugdomi socialinio atsparumo įgūdžius, mokydamiesi pasakyti ryžtingai „Ne“, be kaltės jausmo, nepasiduoti kitų įtakai. Šių įgūdžių jie mokosi tikslingai atlikdami įvairias užduotis, žaisdami situacinius žaidimus, aptardami realias savo patirtis: „mokomės pasakyti tvirtai „ne“, nesiaiškinant ir nesiteisinant“ (D); „dažnai kalbamės su globėja, kad svarbu nepasiduoti kitų nuomonei, įtakai, neįsivelti į muštynes ir turėti savo nuomonę ir ją apginti“ (E); „man sunkiai sekasi nepasiduoti kitiems, mane lengva įkalbėti, aš net buvau pabėgusi iš namų, bet pokalbiai su globėja, visokių situacijų ir kas gali atsitikti aptarimas man padėjo suprasti viso to pasekmes, pavojus“ (G).

Tyrimu atskleista, kad BVGN vaikai ugdomi *asmeninius įgūdžius*: savęs pažinimo, savo jausmų atpažinimo ir gebėjimo juos tinkamai reikšti, savikontrolės, pasitikėjimo savimi įgūdžius. Asmeniniai įgūdžiai yra gebėjimo gyventi savarankiškai pagrindas.

Save pažinti vaikai mokosi įvardydami savo stipriąsias ir silpnąsias puses, taip pat dalyvaudami įvairiose veiklose, kuriose vaikai gali geriau pažinti savo galimybes ir realizuoti save: „mokomės prisistatyti ir pasakyti savo stiprybes“ (C); „kalbamės apie tai, kas man sekasi gerai, kur turiu dar pasistengti“ (F); „dalyvaujame įvairiose veiklose ir namie, ir būreliuose, skatina išbandyti vis kažką naujo, aš savanoriavau ir pamačiau, ką galiu ir ko noriu...“ (G).

Tyrimu atskleista, kad savikontrolės įgūdžius vaikai ugdomi sudarydami taisykles ir jų laikydamiesi, laiku atlikdami užduotis ir įsipareigojimus, analizuodami ir modeliuodami įvairias situacijas, taip pat individualių ir grupinių pokalbių metu. Vaikai teigė: „mes visi kartu susikūrėme gyvenimo namuose taisykles ir stengiamės jų laikytis, kad nebūtų betvarkės“ (I); „mokomės tvarkingai gyvent: atsikėlus pasikloti lovą, apsitvarkyti kambarį, laiku atlikti namų darbus“ (B); „mūsų pačių situacijų aptarimas, pokalbiai, kitų žmonių tinkamo ir netinkamo elgesio aptarimai, kalbamės, kas tinkama ir kas netinkama, kaip svarbu ir galima kontroliuoti save“ (H); „aš esu kaip degtukas, jei kas nepatikdavo, tai trenkdavau durimis ir išeidavau, susimušdavau arba supykęs šaukdavau, kildavo ir rimtesni konfliktai arba norėdavau užsidaryti kambarį vienas, daug kalbėjomės su globėja ir tai man kažkiek padėjo“ (A).

Vaikai įgyja pasitikėjimo savimi, kai džiaugiamasi kad ir mažiausia vaiko sėkme ir pažanga, įvertinamos jo pastangos, akcentuojamos jo stiprybės ir parodomas pasitikėjimas ir tikėjimas vaiku. Tyrimo dalyviai pažymėjo: „aš labiau tikiu savimi, kai kiti mane pagiria“ (C); „nu, geriau pasitikiu savim, kai globėja pasako, ką darau gerai, o jei nepasiseka, nors aš labai stengiuosi, tai giria, drąsina, kad dar pabandyčiau“ (E); „kai kiti manim pasitiki, aš ir pats labiau pasitikiu savimi“ (D).

Tyrimu atskleista, kad nors BVGN ir skiriamas dėmesys asmeninių įgūdžių ugdymuisi, tačiau vaikai pripažino, kad tiek savikontrolės, tiek pasitikėjimo savimi įgūdžių stokoja: „kartais supykus sunku susivaldyti, rėkiu, užsidarau kambarį, su nieko nesikalbu, nors ir žinau, kad tai nėra gerai“ (G); „aš labai nepasitikiu savimi“ (I); „man sunku imtis iniciatyvos, dažnai laukiu, gal kas nors pasakys, kad aš galiu tai padaryti, kažkaip nepasitikiu“ (F). Taip pat pažymėtina, kad vaikai, nors ir ugdomi, bet stokoja konfliktų sprendimo įgūdžių. Vaikai teigė, kad jie žino, kaip reikia tinkamai spręsti konfliktus, tačiau jiems ne visuomet sekasi sėkmingai pritaikyti turimas žinias, kilus konfliktui.

Tyrimu nustatyta, kad BVGN vaikai *ugdosi finansinio raštingumo įgūdžius*, kurie svarbūs savarankiškam gyvenimui. Viena vertus, finansinio raštingumo įgūdžius vaikai ugdomi mokydamiesi paskirstyti turimas lėšas: „kalbamės su globėja, kiek turime pinigų ir kaip juos paskirstyti visam mėnesiui“ (C); „kalbamės ir mokomės apskaičiuoti, kiek pinigų skirsime maistui, mokesčiams, pramogoms, rūbams, batams...“ (I); „šnekamės apie tai, ko mes norime ir kam galime skirti pinigus“ (D).

Kita vertus, finansinio raštingumo įgūdžius vaikai ugdomi mokydamiesi taupyti pinigus. Pasak vaikų: „einame kartu į parduotuvę ir mokomės apsipirkti per daug neišlaidaujant“ (A); „nueinam į vieną, kitą parduotuvę tam, kad palygintumėm kainas, ir

perkame ten, kur tas pats produktas kainuoja pigiau“ (F); „pradžioje buvo nesuprantama, kam reikia atsidėti kažkiek pinigų kas mėnesį, kad ne visus išleisti, juk gaunam pinigus kas mėnesį, o dabar kartu planuojame kiek atidėti“ (B).

Be to, finansinį raštingumą vaikai ugdomi mokydami sumokėti mokesčius ir atlikti bankines operacijas kartu su socialiniu darbuotoju. Tyrimo dalyviai teigė: „mane kartu pasisodina, kai moka mokesčius, ten elektra visokia, vanduo, šildymas“ (G); „man jau greitai 18, tai mane moko sumokėti mokesčius, už paslaugas, vandenį, elektrą... ir vis sako, kad sutikrinčiau kodus, dar ten už elektrą keitėsi kaina, tai vedžiau, žinau, kad bijojau suklysti, kažkaip“ (F).

Tyrimas parodė, kad vaikai ugdomi finansinio raštingumo įgūdžius, tačiau vaikai pažymėjo, kad jiems ypač sunku racionaliai paskirstyti pinigus, taupyti, nepasiduoti impulsyviai pirkimui, nedrąsu mokėti mokesčius: „nors globėja aiškina, kad reikia paskirstyti pinigus, bet man sunku paskirstyti pinigus, aš turiu ir perku“ (A); „sunku su pinigų paskirstymu, nes norisi ir skaniai pavalgyti, ir rūbų gražių“ (G); „kažkaip man dar nelabai sekasi, kaip sako globėja, protingai leisti pinigų, čia dar reikia man save suimti į rankas“ (C); „man sunkiai sekasi taupyti, atrodo, mokausi to, bet gal daugiau esu pratęs gyventi šia diena (B); „man globėja dažnai daro pastabas dėl neapgalvotų pirkinių. Suprantu, kad reikia būti taupesniai, stengiuosi neišlaidauti, bet dar reikia čia pasimokyti“ (H).

Tyrimas atskleidė, kad vaikai ugdomi *mokymosi ir profesinės karjeros planavimo įgūdžius*, kurie svarbūs savarankiškam gyvenimui. Mokymosi sėkmei ir karjerai svarbu atsakingumas ir pareigingumas, kurių ugdymuisi bendruomeniniuose globos namuose darbuotojai skiria dėmesį. Tą iliustruoja vaikų teiginiai: „ką bedarytumėm, turime ir mokomės atlikti viską iki galo ir atsakingai“ (A); „kalbamės, kad reikia atsakingai mokytis ir būti pareigingam, visi turime pareigas ir jas turime atlikti gerai“ (H).

Taip pat tyrimas atskleidė, kad vaikai, rengdamiesi savarankiškam gyvenimui, kalbasi apie būsimas profesijas, aptaria, kokių savybių reikia vienos ar kitos profesijos atstovams, kokios yra įsidarbinimo galimybės įgijus vieną ar kitą profesiją, mokosi rašyti CV, aptaria darbo pokalbio esminius aspektus. Tą patvirtina vaikų teiginiai: „kalbamės apie savo būsimą profesiją, kuo ji ypatinga, kokių savybių reikia vienos ar kitos profesijos darbuotojams, ar aš turiu tų savybių pakankamai“ (H); „kalbamės apie įsidarbinimą, CV rašymą, kaip dalyvauti pokalbyje, ką sakyti ir ko nesakyti, kaip elgtis, kaip apsirengti“ (F).

Išanalizavus tyrimo duomenis nustatyta, kad rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui BVGN dėmesys yra skiriamas *sveikatai palankių įgūdžių ugdymuisi*. Tyrimo duomenys rodo, kad vaikai stengiasi palaikyti fizinę sveikatą, būdami fiziškai aktyvūs, sveikai maitindami. Pasak vaikų: „einame į mokyklą pėsčiomis, kad daugiau pajudėti“ (B); „lankau treniruotes du kartus per savaitę, žaidžiu kieme su kitais vaikais, turime daryti pertraukas, jei prie kompiuterio“ (E); „einame į žygius, einame pasivaikščioti, žaidžiame kvadratą, krepšinį, futbolą“ (H); „patys pasižiūrime, jau kas čia būtų sveikiau, ne tik skaniau, ir globėja pataria, dabar vis rečiau ir mažiau to „šlamštmaisčio“, kaip

sakoma, valgome, namuose pagamintas ir šviežesnis, ir skanesnis, ir naudingesnis“ (F); „daržovių dabar daug daugiau valgau, mažiau tų visokių gazuotų gėrimų, čia visi arbatą dažniau geriame, obuolių daugiau valgome, kartais apelsinų ar morką sugrauziame, vienas pasiima ir kiti užsinorimė“ (I).

Rengdamiesi savarankiškam gyvenimui vaikai ugdomi emocinės sveikatos stiprinimo ir palaikymo įgūdžius, puoselėdami darnius tarpusavio santykius, atjausdami ir padėdami vieni kitiems, mokydami spręsti konfliktus, būti socialiai atsparūs. Tyrimo dalyviai pažymėjo: „mes daug kalbamės, jei būna kam koks sunkesnis momentas, palai kome vieni kitus“ (C); „jei pykstamės, tai kalbasi darbuotojai ir su mumis atskirai, ir visi kartu, mokomės susitaikyti, išsakyti, kaip jaučiamės ar ten kodėl jaučiamės blogai“ (A); „mokomės spręsti taikiai konfliktus, nesimušant, nešaukiant... kartais nepavyksta, tada tenka atsiprašyti, bet dabar jau rečiau taip“ (D); „išbandome įvairius būdus, kaip atsipalaiduoti, atsikratyti įtampos, mokomės pamatyti gerus dalykus, kalbėtis, atsipalaiduoti“ (B); „mokomės pasipriešinti spaudimui, kitų įtakai, įkalbinėjimui“ (E).

Tyrimo rezultatai parodė, kad ruošiantis savarankiškam gyvenimui BVGN skiriamas dėmesys žalingų įpročių ir rizikingos elgsenos prevencijai. Vaikai su darbuotojais analizuoja ir aptaria įvairias gyvenimiškas situacijas, kokie pavojai gali ištikti vartojant psichotropines medžiagas ar elgiantis rizikingai. Anot vaikų: „kalbamės su darbuotojais apie alkoholio, narkotikų žalą, jų pavojus“ (F); „mokomės atpažinti pavojingas situacijas, pavojingas vietas, netinkamus kitų žmonių ketinimus, pagalvoti apie netinkamo, blogo elgesio pasekmes, suvaidindami įvairias situacijas“ (H); „mokomės suprasti pavojingo ir saugaus elgesio skirtumus, susilaikyti nuo pavojingo elgesio, aptariame įvairius pavyzdžius, filmus, kaip elgtis ir kaip nesielgti“ (E); „mokomės pasakyti ne, jei kas nors siūlo ką nors padaryti netinkamo. Kalbamės apie tai, kad jei pakliūtume į bėdą, būtina pranešti darbuotojams, prašyti pagalbos jų ar kitų žmonių ar net kreiptis į tarnybas“ (F).

Tyrimo duomenys rodo, kad BVGN rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui ir ugdant sveiką gyvenseną dėmesys skiriamas asmeninės higienos įgūdžių ugdymuisi. Tyrimo dalyviai pažymėjo, kad darbuotojai aptaria su vaikais, kaip laikomasi asmens higienos, esant reikalui vyksta individualūs pokalbiai, padedama suvokti jaunuoliams, jog asmens higiena yra svarbi bendrosios kultūros dalis, ji reikšminga tiek pačiam asmeniui, tiek aplinkiniams. Asmens higienos laikymasis yra privaloma kasdienio gyvenimo dalis. Pasak tyrimo dalyvių: „kiekvieną rytą ir vakarą prausiamės, valomės dantis...“ (E); „pradžioje man sunku būdavo ir dažniau gaudavau pastabų, kad nesusišukuuju, nenusikarpau nagų, dabar jau įpratau, rečiau reikia priminti“ (A); „kalbamės su globėja apie savo švaros, tvarkingumo svarbą pačiam ir kitiems. Man tie pašnekėsiai, visokie pavyzdžiai, pasvarstymai patinka, padeda geriau suprasti“ (I); „kalbamės apie asmens higienos priemones, kas tinka, kas netinka“ (B); „kai tinkamai susitvarkau, globėja dažniausiai pagiria, o tada norisi dar labiau pasitempti“ (F). Vis dėlto vaikai teigė, kad „kai kuriems čia dar reikia pasimokyti, nesupranta, kad jų netvarkingumas nemalonus kitiems ir kad pats dėl savęs turi būti tvarkingas“ (H). Tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad

BVGN tikslinga kreipti dėmesį į vaikų asmens higienos įgūdžių ugdymąsi, nes tyrimo dalyvių pasisakymai rodo, kad ne visi vaikai yra įsisąmoninę asmens higienos reikšmę sau ir kitiems.

Diskusija

Tyrimu nustatyta, kad pasikeitusi fizinė, socialinė, emocinė BVNG aplinka bei pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas sudaro palankias galimybes ugdytis vaikams savarankiško gyvenimo įgūdžius. Pasikeitusi fizinė globos namų aplinka, vaikams gyvenant bendruomenėje butuose ar namuose iki 8 vaikų, yra artima šeimos aplinkai. Tokia aplinka yra palanki savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi erdvė, nes vaikai yra atsakingi už savo namų jaukumą, tvarką, atlikdami buitines darbus jie ugdomi tvarkymosi buityje įgūdžius, kurie yra svarbūs savarankiškam gyvenimui. Palankesnė socialinė, emocinė aplinka, esant glaudesniems vaikų santykiams su darbuotojais ir kitais vaikais, mezgantis socialiniams ryšiams ir bendruomeniškumui su kaimynais, įgalina vaikus įgyti daugiau ir įvairiapusiškesnės bendravimo ir bendradarbiavimo bei gyvenimiškos patirties, svarbios savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymuisi. Be to, palankesnė ir saugesnė emocinė aplinka, vyraujant šiltesniems vaikų santykiams su darbuotojais ir kitais vaikais, turint vaikams daugiau privatumo, nedelsiant sprendžiant kylančius konfliktus, sudaro sąlygas vaikams labiau kontroliuoti save, pasitikėti savimi ir kitais bei sėkmingiau ugdytis asmeninius ir socialinius įgūdžius. Pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas BVGN vaikus įtraukia į sprendimų priėmimą, įvairių veiklų planavimą, suteikia jiems daugiau savarankiškumo atliekant įvairias veiklas, be to, daugiau bendradarbiaudami kasdienėje veikloje, vaikai turi daugiau galimybių ugdytis sprendimo priėmimo, veiklos planavimo, organizavimo, problemų sprendimo, atsakomybės, pasitikėjimo savimi įgūdžius, mokytis vieni iš kitų, esant reikalui padėti vieni kitiems, kas labai svarbu gyvenant savarankiškai. Spray ir Jowett (2012) tyrimai taip pat rodo, kad maži, pagal šeimai artimos aplinkos modelį veikiantys vaikų globos namai, kuriuose tarp vaikų ir personalo vyrauja šilti, stabilūs tarpusavio santykiai, daugiau dėmesio skiria vaikams, jų praktinių įgūdžių ugdymui, žinių praktiniam taikymui realiose gyvenimiškose situacijose, vaikai geriau pasiruošia savarankiškam gyvenimui. Tarptautiniuose (JT Alternatyvios vaikų globos gairės, 2009; Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos, 2012) ir nacionaliniuose (Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų planas, 2014) dokumentuose, reglamentuojančiuose institucinės globos pertvarką, aktualizuojama būtinybė kurti į asmenį orientuotą, jį įgalinančią edukacinę aplinką, atliepiančią vaiko poreikius, sudarant sąlygas jam aktyviai veikti, suteikiant jam asmeninio pasirinkimo galimybę, užtikrinant jo dalyvavimą, kai priimami su jais susiję sprendimai. Edukacinės veiklos grindžiamos įgalinimo idėja, pabrėžiančia,

kad gebėjimus galima ugdyti veikiant aktyviai kasdieniškose situacijose ir aplinkybėse, o ne dirbtinai kontroliuojant profesionaliems ekspertams (Ruškus ir kt. 2013). Tyrimai (Samošonok, 2013; Barnett, 2020) rodo, kad perdėta globotinių priežiūra, už vaiką priimami sprendimai duoda atvirkštinį efektą: riboja galimybę jiems savarankiškai veikti, spręsti problemas, priimti sprendimus įvairiose srityse, planuoti savo veiklą, mažina jų motyvaciją veikti, užsidirbti, išlaikyti save. Išėję iš globos įstaigos tokie žmonės yra labiau pažeidžiami, prasčiau žino savo teises, yra labiau pratę vykdyti kitų nurodymus nei patys priimti savarankiškus sprendimus (Salazar ir kt., 2021).

Tyrimo duomenys atskleidė, kad BVGN vaikai, rengdamiesi savarankiškam gyvenimui, ugdomi buitinius, bendravimo ir bendradarbiavimo, asmeninius, finansinio raštingumo, mokymosi ir karjeros planavimo, sveikatai palankius įgūdžius. Šių įgūdžių ugdymą, rengiant globotinius savarankiškam gyvenimui, aktualizuoja ir kiti tyrimai (Osterling ir Hines, 2006; Shin, 2009; Shinina ir Mitina, 2019). Pažymėtina, kad globos įstaigose dažniausiai globojami vaikai iš šeimų, patiriančių socialinę riziką, kuriose yra nepalankios vaiko ugdymo sąlygos. Dauguma mokslinių tyrimų atskleidžia šių vaikų emocinį ir psichologinį pažeidžiamumą, savarankiško gyvenimo įgūdžių stoką. Esant nepalankioms asmenybės ugdymo sąlygoms šeimoje gali susiformuoti socialiai nesubrendusi asmenybė, kuriai būdinga neigiama pasaulio samprata, negebėjimas prisitaikyti prie aplinkos, menka savivertė, savikontrolė, socialinių įgūdžių stoka (Hägman-Laitila ir kt., 2019). Šių šeimų vaikai stokoja kasdieniniam gyvenimui reikalingų įgūdžių: darbinių, finansų tvarkymo, asmens higienos, tvarkymosi buityje, bendravimo ir bendradarbiavimo bei asmeninių įgūdžių (Shinina ir Mitina, 2019). Globos įstaiga turi sudaryti sąlygas ugdyti tiek pinigų valdymo, apsipirkimo, namų ruošos ir maisto gaminimo įgūdžius, tiek psichoemocinius ir socialinius įgūdžius (Osterling ir Hines, 2006).

Tyrimu atskleista, kad buitinius įgūdžius BVGN vaikai ugdomi atlikdami buitines darbus, tvarkydami asmenines ir bendras erdves, palaikydami tvarką jose, naudodamiesi buitine technika, pirkdami maisto produktus, gamindami maistą, prižiūrėdami rūbus. Panašias tendencijas atskleidžia kiti tyrimai, rodantys, kad ugdant buitinius įgūdžius svarbu skatinti vaikų savarankišką veiklą buityje, realiai praktikuojant maisto produktų pirkimą, gaminimą, atliekant įvairius namų ruošos darbus (Samošonok, 2013; Gudžinskienė ir kt., 2017). Tokiu būdu vaikai turi galimybę pažinti tikrą gyvenimą, praktinėje veikloje pritaikyti turimas žinias, ugdytis įgūdžius, juos tobulinti.

Tyrimas parodė, kad bendravimo įgūdžius BVGN vaikai ugdomi, kai kuriama palanki socialinė aplinka, vaikai skatinami mandagiai ir empatiškai bendrauti tarpusavyje ir su kitais asmenimis kasdieniame gyvenime, taip pat pasitelkiant vaidmenų žaidimus, aptariamą realios probleminės situacijos ir modeliuojami jų sprendimai individualių ir grupinių užsiėmimų metu bei praktiškai taikant realiose situacijose. Bendradarbiauti vaikai mokosi atlikdami įvairius bendras kasdienes veiklas, dalydamiesi darbais, padėdami vieni kitiems, atsakingai atlikdami užduotis, aptardami bendros veiklos rezultatus. Ungar ir Theron (2020) akcentuoja, kad bendravimo ir bendradarbiavimo įgūdžiams

ugdytis svarbu kuo natūralesnė ir palanki socialinė aplinka, kurioje asmuo gali atvirai reikšti mintis, jausmus ir natūraliai elgtis. Palankios aplinkos, kurioje kiekvienas asmuo gali jaustis fiziškai ir psichologiškai saugus, reikšmę ugdantis socialinius įgūdžius akcentuoja Merrell ir Gimpel (2014).

Tyrimu nustatyta, kad BVGN vaikai ugdomi ir asmeninius įgūdžius: savęs pažinimo, savo jausmų atpažinimo ir gebėjimo juos tinkamai reikšti, savikontrolės, pasitikėjimo savimi ir adekvataus savęs vertinimo. Minėti asmeniniai įgūdžiai yra gebėjimo gyventi savarankiškai pagrindas, nes jie padeda išlaikyti vidinę pusiausvyrą, suteikia galimybę pozityviai sąveikauti su kitais asmenimis, konstruktyviai spręsti kylančius konfliktus ir problemas. Bubnio ir Jasevičienės (2013) tyrimas atskleidė, kad vaikai, kurie pasitiki savimi, jaučiasi savarankiški planuodami savo ateitį ir bendraudami su aplinkiniais nesijaučia atstumti, lengvai dalijasi savo rūpesčiais ir sunkumais. Scannapieco ir kt. (2007) teigimu, globotinių asmeninių įgūdžių stoka yra vienas rimčiausių trukdžių sėkmingam mokymuisi, profesijos įgijimui ir įsitvirtinimui darbo rinkoje.

Tyrimas parodė, kad save pažinti vaikai mokosi įsitraukdami į įvairias veiklas, kuriose jie turi galimybę išbandyti ir atskleisti save, suvokti savo stipriąsias ir silpnąsias puses. Savikontrolės įgūdžius vaikai ugdomi kurdami namų taisykles ir jų laikydamiesi, laiku ir iki galo atlikdami įvairius darbus, užduotis, įsipareigojimus, taip pat analizuodami ir modeliudami įvairias situacijas, susijusias su savitvarda, savidrausme, individualiai ir grupėse. Tyrimai (Liu ir kt., 2020) rodo, kad jaunuoliai, turintys savikontrolės įgūdžius, apdairiau elgiasi rizikingose situacijose, geba išsikelti tikslus ir pasirinkti tinkamas strategijas jiems pasiekti.

Tyrimu nustatyta, kad pasitikėjimą savimi vaikai ugdomi, kai aplinkiniai džiaugiasi kad ir mažiausia jų sėkme ir pažanga, kai įvertina ne tik galutinį rezultatą, bet ir jų pastangas, kai išryškina vaiko stipriosios pusės, parodomas pasitikėjimas ir tikėjimas vaiku. Vaiko pasitikėjimą savimi skatina kuriama palanki psichologinė atmosfera, kurioje vaikas nepatiria emocinės įtampos, nusivylimo, jaučiasi saugus, vertingas, daug ką gebantis, labiau pasitikintis savimi. Ši atmosfera daugiausia priklauso nuo ugdytojo, jo taktiško elgesio, pastangų išsklaidyti įtampos, baimės apraiškas, nemenkinant vaiko dėl patirtų nesėkmių, rodant vaikui pagarbą, palankumą, pasitikėjimą jo jėgomis, kantrybę, jam patyrus nesėkmę (Sturlienė, 2005; Petty, 2006). Kitaip tariant, ugdytojui svarbu kurti humaniškus, abipusiu pasitikėjimu grįstus ryšius. Tik atsiradus pasitikėjimu bei supratimu grįstam ryšiui, asmuo gali įgauti daugiau pasitikėjimo savo jėgomis, daryti atitinkamas išvadas dėl savo elgesio ir ryžtis pokyčiams. Globotinių pasitikėjimo savimi įgūdžių ugdymo svarbą akcentuoja Mohammadzadeh ir kt. (2018), pažymėdami, kad vaikai, stokojantys pasitikėjimo savimi, turi aukštesnį nerimo lygį, menčiau save vertina, sunkiau įveikia stresą. Rozinos (2020) teigimu, vaikui pasitikint savimi gerėja jo emocinė būseną, sumažėja vaiko nerimo, baimės ir agresijos lygis.

Finansinio raštingumo įgūdžius vaikai ugdomi mokydami paskirstyti turimas lėšas, taupyti pinigų, mokėti mokesčius bei atlikti bankines operacijas. Ugdant vaikų finansinio

raštingumo įgūdžius svarbu pasitelkti patirtinį mokymąsi, atsižvelgiant į vaikų finansinio raštingumo patirtį, padėti jiems įgyti ne tik naujų finansinio raštingumo įgūdžių, bet ir gebėti juos pritaikyti (Amagir ir kt., 2020). Finansinio raštingumo įgūdžių stoka Hastings ir kt. (2013) sieja su rizikingu elgesiu kreditų srityje: brangiai skolinasi, kaupia skolas, ima kreditus, netinkamai pasirenka būsto paskolą, nevykdo hipotekos ir net susiduria su namų areštavimu, nesumokėjus paskolos. Trzcińska ir kt. (2021) pažymi, kad, mokant vaikus taupyti pinigus, svarbu atkreipti dėmesį į savikontrolės įgūdžių ugdymą, nes ekonominis vaikų elgesys yra susijęs su jų savikontrolės lygiu.

Mokymosi ir profesinės karjeros planavimo įgūdžius vaikai ugdomi, kalbėdamiesi apie būsimas profesijas, aptardami savybes, kurių reikia vienos ar kitos profesijos atstovams, bei įsidarbinimo galimybes, įgijus vieną ar kitą profesiją, mokydamiesi rašyti CV, aptardami esminius darbo pokalbio aspektus. Panašias tendencijas atskleidžia ir kiti tyrimai, rodantys, kad svarbu ugdyti globojamų vaikų mokymosi ir profesinės karjeros įgūdžius. Pasak Gati ir kt. (2019), besikeičiančioje, sudėtingoje ir konkurencingoje darbo rinkoje svarbu padėti vaikams suvokti karjeros galimybes bei skirti laiko ir rasti galimybių profesiniam orientavimui.

Sveikatai palankius įgūdžius vaikai ugdomi būdami fiziškai aktyvūs, sveikai maitindamiesi, puoselėdami darnius tarpusavio santykius, atsisakydami žalingų įpročių, laikydamiesi asmeninės higienos. Gudžinskienė (2010) taip pat akcentuoja vaikų asmeninės higienos, fizinio aktyvumo, sveikatai palankios mitybos, gerų tarpusavio santykių ir žalingų įpročių prevencijos svarbą sveikatai. Česnavičienė ir Gudžinskienė (2014) pažymi, kad vaikų sveikatos kompetencijai ugdytis tikslinga taikyti informacijos-motyvacijos-įgūdžių modelį. Realizuojant informacijos-motyvacijos-įgūdžių modelį, teikiama informacija turi būti konkreti ir tiesiogiai susijusi su keičiamu vaikų elgesiu ir jam asmeniškai prasminga.

Tyrimas atskleidė, kad nors BVGN ir skiriamas dėmesys savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymui, tačiau vaikai vis dar stokoja savikontrolės, pasitikėjimo savimi, konfliktų sprendimo, finansinio raštingumo įgūdžių, todėl jų ugdymui tikslinga skirti daugiau dėmesio pasitelkiant patyriminio mokymosi strategijas.

Išvados

Tyrimu, remiantis BVGN gyvenančių vaikų patirtimi, atskleista savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymosi prielaidos BVGN bei identifikuota, kokius ir kaip savarankiško gyvenimo įgūdžius vaikai ugdomi. Tyrimas atskleidė, kad bendruomeninių vaikų globos namų aplinka sudaro palankias prielaidas ugdytis vaikams savarankiško gyvenimo įgūdžius. Tam įtakos turi pasikeitusi fizinė, socialinė, emocinė BVNG aplinka ir pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas įtraukiant vaikus į įvairias veiklas. Fizinė globos namų aplinka, artima šeimos aplinkai, skatina ir įgalina vaikus būti atsakingus

už savo namų tvarką ir jaukumą, atlikti buitines darbus ir ugdytis tvarkymosi buityje įgūdžius. Gyvenant BVGN sukuriama palankesnė socialinė aplinka, sudaranti prielaidas formuoti glaudesniems vaikų santykiams su darbuotojais ir kitais vaikais. Be to, gyvenant bendruomenėje plečiasi vaikų socialinis tinklas, sudarantis sąlygas vaikams įgyti įvairiapusiškesnės bendravimo ir bendradarbiavimo bei gyvenimiškos patirties. Palankesnė ir saugesnė emocinė aplinka sudaro geresnes sąlygas vaikams ugdytis asmeninius ir socialinius įgūdžius. Pasikeitęs kasdienės veiklos organizavimas BVNG, įtraukiant vaikus į įvairias individualias ir bendradarbiavimu grįstas kasdienės veiklas, sudaro sąlygas vaikams ugdytis bendravimo, bendradarbiavimo, problemų sprendimo, veiklos organizavimo, atsakomybės, pasitikėjimo savimi, savikontrolės įgūdžius, svarbius savarankiškam gyvenimui.

BVGN vaikai ugdomi tvarkymosi buityje, bendravimo, bendradarbiavimo, asmeninius, finansinio raštingumo, mokymosi ir karjeros planavimo bei sveikatai palankius įgūdžius. Tvarkymosi buityje įgūdžius vaikai ugdomi tvarkydami ir palaikydami tvarką asmeninėse ir bendrose BVGN erdvėse, naudodamiesi buitine technika, gamindami maistą, prižiūrėdami rūbus, dalyvaudami perkant maistą ir kitus daiktus bei savarankiškai apsipirkdami. Bendravimo įgūdžius vaikai ugdomi realiose kasdieninėse situacijose bendraudami tarpusavyje ir su kitais asmenimis, taip pat pasitelkdami vaidmenų žaidimus, aptardami realias problemines situacijas ir modeliudami jų galimus sprendimus tiek individualių, tiek grupinių užsiėmimų metu ir praktiškai taikydami realiose situacijose. Bendradarbiauti vaikai mokosi atlikdami įvairias bendras kasdienės veiklas, dalydamiesi darbais, padėdami vieni kitiems, atsakingai atlikdami užduotis, aptardami bendros veiklos rezultatus. Be to, vaikai mokosi išreikšti ir pagrįsti savo nuomonę bei gerbti kito nuomonę. Nors tyrimas parodė, kad vaikams sunkiai sekasi spręsti konfliktus, tačiau vaikai to mokosi: pasitelkiamos ir aptariamoms realios pačių vaikų konfliktinės situacijos, modeliuojamos galimos konfliktų sprendimo išeitys. Vaikai ugdomi ir socialinio atsparumo įgūdžius tikslingai atlikdami įvairias užduotis, žaisdami situacinius žaidimus, aptardami realias situacijas, kuriose jiems būna sunku atsispirti kitų įtakai. Bendruomeniniuose globos namuose vaikai ugdomi savęs pažinimo, savo jausmų atpažinimo ir gebėjimo juos tinkamai reikšti, savikontrolės, pasitikėjimo savimi ir adekvataus savęs vertinimo įgūdžius. Minėti asmeniniai įgūdžiai yra gebėjimo gyventi savarankiškai pagrindas. Save pažinti vaikai mokosi įvardydami savo stipriąsias ir silpnąsias puses bei jas atpažįsta dalyvaudami įvairiose veiklose. Savikontrolės įgūdžius vaikai ugdomi kurdami namų taisykles ir jų laikydami, atlikdami įvairias veiklas, taip pat analizuodami ir modeliudami įvairias situacijas individualių ir grupinių pokalbių metu. Pasitikėjimą savimi vaikai ugdomi, kai akcentuojamos jų stipriosios pusės, parodomas pasitikėjimas ir tikėjimas vaiku, kai džiaugiamasi jo pastangomis, sėkme ir pažanga. Finansinio raštingumo įgūdžius vaikai ugdomi mokydami paskirstyti turimas lėšas, taupyti pinigus, mokėti mokesčius ir atlikti bankines operacijas. Mokymosi ir profesinės karjeros planavimo įgūdžius vaikai ugdomi, kai yra skatinami atsakingai ir pareigingai atlikti užduotis,

kai jiems padedama įsisažmoninti mokymosi svarbą asmeninio gyvenimo ir profesinės karjeros sėkmei. BVGN vaikai kalbasi apie būsimas profesijas, aptaria savybes, kurių reikia vienos ar kitos profesijos atstovams, aptaria įsidarbinimo galimybes įgijus vieną ar kitą profesiją, mokosi rašyti CV, aptaria esminius darbo pokalbio aspektus. Sveikatai palankius įgūdžius vaikai ugdomi sveikai maitindamiesi, puoselėdami darnius tarpusavio santykius, konstruktyviai sprenddami konfliktus bei mokydamiesi socialinių bei emocinių sunkumų įveikos strategijų, siekiant geresnės vaikų emocinės savijautos. Be to, vaikai mokosi turiningai ir fiziškai aktyviai leisti laisvalaikį, tinkamai ilsėtis, laikytis asmens higienos, mokosi vengti žalingų įpročių ir rizikingos elgsenos.

Nors tyrimas atskleidė, kad BVGN ugdomi vaikų savarankiško gyvenimo įgūdžiai, tačiau patys vaikai pripažino, kad jie vis dar stokoja savikontrolės, pasitikėjimo savimi, konfliktų sprendimo, finansinio raštingumo įgūdžių, todėl jų ugdymui ateityje aktualu skirti daugiau dėmesio.

Literatūra

- Amagir, A., Groot, W., van den Brink, H. M., & Wilschut, A. (2020). Financial literacy of high school students in the Netherlands: knowledge, attitudes, self-efficacy, and behavior. *International Review of Economics Education*, 34. [100185]. <https://doi.org/10.1016/j.iree.2020.100185>
- Bendrosios europinės gairės dėl perėjimo nuo institucinės prie bendruomeninės globos. (2012). Belgija: Briuselis. https://www.esn-eu.org/sites/default/files/publications/LT_EEG_Common_Guidelines.pdf
- Bubnys, R., ir Jasevičienė, Z. (2013). Globos namuose gyvenančių paauglių patiriamų problemų sąsajos su ateities perspektyvomis. *Profesinės studijos: teorija ir praktika*, 11, 31–37.
- Blahová, P. A-M. (2020). Preparing young people for leaving children's homes. *Czech & Slovak Social Work*, 20 (4), 35–53.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: quantitative, qualitative and mixed methods approaches* (4 th ed.). London: Sage.
- Česnavičienė, J., ir Gudžinskienė, V. (2014). Theoretical models for development competence of health protection and promotion. *Proceedings of the 4th International Interdisciplinary Scientific Conference Society. Health. Welfare, Latvia*, 10, 1–12. <https://doi.org/10.1051/shsconf/20141000006>
- Dragu, L. M. (2019). Deinstitutionalization of youth under institutional care: transition from institutional care to independent life. *Revista Universitară de Sociologie*, 15 (1), 271–281.
- Gati, I., Levin, N., & Landman-Tal, S. (2019). Decision-making models and career guidance. In A. Athanassou & H. N. Perera (Ed), *International handbook of career guidance* (pp. 115–145). Springer, Cham.

- Genienė, R. ir Šumskienė, E. (2016). Stacionarios globos pertvarka Lietuvoje institucionalizmo teorijos požiūriu. *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12, 74–89. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2016.12.9818>
- Griciūtė J., ir Senkevičiūtė-Doviltė L. (2018). Lietuvos socialinės globos įstaigų, dalyvaujančių pertvarkos procese, darbuotojų motyvacijos vertinimas. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 21(1), 35–56. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.21.1.2>
- Gudonis, V., Butkutė, I., ir Samašonok, K. (2008). Globos namų auklėtinių ir paauglių, gyvenančių pilnose šeimose, adaptacijos ypatumai. *Specialusis ugdymas*, 2(19), 8–21.
- Gudžinskienė, V. (2010). *Kompetencijų įgijimo prielaidos ir sveikatos bei kai kurių socialinių kompetencijų raiška: mokslo darbų apžvalga*. Vilnius: Vilniaus pedagoginio universiteto leidykla.
- Gudžinskienė, V. ir Augutavičius, A. (2014). Vaikų globos namų auklėtinių pasirengimas savarankiškam gyvenimui. *Mokytojų ugdymas*, 23, 18–33.
- Gudžinskienė, V., & Raudeliūnaitė, R. (2016). The improvement of children's independent living skills in the context of the restructuring of children's care homes. *Proceedings of the international scientific conference Society, integration, education, Latvia, Rezekne*, 3, 312–323. <https://doi.org/10.17770/sie2016vol3.1451>
- Gudžinskienė, V., & Raudeliūnaitė, R. (2016). The qualification improvement of social workers working in children's care homes in the context of their restructuring. *Proceedings of the international scientific conference Society, integration, education, Latvia, Rezekne*, 3, 324–333. <https://doi.org/10.17770/sie2016vol3.1455>
- Gudžinskienė, V., Raudeliūnaitė, R., ir Uscila, R. (2017). Socialinių darbuotojų patirtys rengiant vaikus savarankiškam gyvenimui bendruomeniniuose vaikų globos namuose. *Pedagogika*, 125(1), 158–174. <https://doi.org/10.15823/p.2017.12>
- Gvaldaitė, L., ir Šimkonytė, S. (2016). Vaikų globos namų deinstitutionalizacija Lietuvoje: ar „vežimas“ judės į priekį? *STEPP: socialinė teorija, empirija, politika ir praktika*, 12, 55–73. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2016.12.9817>
- Häggman-Laitila, A., Saloekkilä, P., & Karki, S. (2019). Young people's preparedness for adult life and coping After foster care: A systematic review of perceptions and experiences in the transition period. *Child and Youth Care Forum*, 48(5), 633–661. <https://doi.org/10.1007/s10566-019-09499-4>
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annual Review of Economics*, 5(1), 347–373. <https://doi.org/10.1146/annurev-economics-082312-125807>
- Ismayilova, L., Ssewamala, F., & Huseynli, A. (2014). Reforming child institutional care in the Post-Soviet bloc: The potential role of family-based empowerment strategies. *Children and Youth Services Review*, 47, 136–148.
- Kiaunytė, A., ir Lygnugarienė, V. (2019). Vaiko globos sisteminė pertvarka kaip iššūkis socialinių darbuotojų profesionalumui: kas parodo supervizijos ir intervizijos poreikį? *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 23(1), 69–94. <https://doi.org/10.7220/2029-5820.23.1.3>

- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2014 m. vasario 14 d. įsakymas Nr. A1-83 Dėl perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014–2020 metų veiksmų plano. <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/c90d41f097de11e3bdd0a9c9ad8ce1bf>
- Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2021 m. sausio 13 d. įsakymas Nr. A1-24 Dėl bendruomeninių vaikų globos namų veiklos aprašo patvirtinimo. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/609e30e255df11eba1f8b445a2cb2bc7?fwid=-vvheralp>
- Liu, F., Bowers, E. P., Gai, X., & Ren, W. (2020). Enhancing the intentional selfregulation skills of Chinese adolescents living in orphanages: A school based intervention. *Asian Journal of Social Psychology*, 23(3), 339–348. <https://doi.org/10.1111/ajsp.12407>
- Merrell, K. W. & Gimpel, G. A. (2014). *Social Skills of Children and Adolescents: Conceptualization, Assessment, Treatment*. 1st edition. New York: Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9781315805757>
- Montgomery, P., Donkoh, C., & Underhill, K. (2006). Independent living programs for young people leaving the care system: The state of the evidence. *Children and Youth Services Review*, 28(12), 1435–1448. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2006.03.002>
- Mohammadzadeh, M., Awang, H., Shahar, H. K., & Ismail, S. (2018). Emotional health and self-esteem among adolescents in Malaysian orphanages. *Community Mental Health Journal*, 54(1), 117–125. <https://doi.org/10.1007/s10597-017-0128-5>
- Osterling, K. L., & Hines, A. M. (2006). Mentoring adolescent foster youth: Promoting resilience during developmental transitions. *Child and Family Social Work*, 11(3), 242–253.
- Petty, G. (2006). Šiuolaikinis mokymas. Vilnius: Tyto alba.
- Raudeliūnaitė, R., & Gudžinskienė, V. (2018). The development of social skills of young people living in community care homes. *Proceedings of the international scientific conference Society, integration, education, Latvia, Rezekne*, 3, 368–377. <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3184>
- Rozina, I. V. (2020). Peculiarities of the sandplay therapy application in dealing with aggression in teenage years. *Herald of Kiev Institute of Business and Technology*, 43(1), 13–19. <https://doi.org/10.37203/kibit.2020.43.02>
- Rupšienė, L. (2007). *Kokybinio tyrimo duomenų rinkimo metodologija*. Klaipėda: Klaipėdos universitetas.
- Sala Roca, J. (2019). Professional parenting in institutional foster care: proposal to improve care of children fostered in child protection centres. *Pedagogía social. Revista universitaria*, 34, 97–109. doi: <https://doi.org/10.17770/sie2018vol1.3184>
- Sala Roca, J., Jariot García, M., Villalba Biarnés, A., & Rodríguez, M. (2009). Analysis of factors involved in the social inclusion process of young people fostered in residential care institutions. *Children and Youth Services Review*, 31(12), 1251–1257. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2009.05.010>
- Salazar, A. M., Spiers, S. S. & Pfister, F. R. (2021). Authentically engaging youth with foster care experience: definitions and recommended strategies from youth and staff. *Journal of Youth Studies*, 24(8), 1015–1032. <https://doi.org/10.1080/13676261.2020.1792863>

- Samašonok, K. (2013). Globos namuose gyvenančių vaikų ir paauglių savarankiško gyvenimo įgūdžių ugdymas: pasiekimai, sunkumai, sprendimai. *Pedagogika*, 110, 103–114.
- Scannapieco, M., Connell-Carrick, K., & Painter, K. (2007). In their own words: challenges facing youth aging out of foster care. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 24(5), 423–435. <https://doi.org/10.1007/s10560-007-0093-x>
- Shin, S. H. (2009). Improving social work practice with foster adolescents: Examining readiness for independence. *Journal of Public Child Welfare*, 3(4), 354–371. <https://doi.org/10.1080/15548730903347820>
- Shinina, T. V., & Mitina, O. V. (2019). Design and validation of the „Adolescents’ readiness for independent living“ Questionnaire: Assessment and development of life skills. *Psichologicheskaya nauka i obrazovanie*, 24(1), 50–58. <https://doi.org/10.17759/pse.2019240104>
- Sinkkonen, H.-M., & Kyttälä, M. (2015). Supportive Housing in Foster Care: The Views of Young People. *Child Care in Practice*, 21(4), 408–424. <http://dx.doi.org/10.1080/13575279.2015.1037251>
- Snieškienė, D., & Bumblauskaitė, K. (2005). Globos įstaigose augančių jaunuolių pasiruošimas savarankiškam gyvenimui. *Specialusis ugdymas*, 2, 111–122.
- Sturlienė, N. (2005). Moksleivių elgesio problemos ir jų sprendimas. Knygoje *Unifikuotas mokyklos bendruomenių psichosocialinio konsultavimo modelis* (pp. 13–22). Vilnius: Vilniaus miesto psichologinė pedagoginė tarnyba.
- Sulimani-Aidan, Y., Benbenishty, R., Dinisman, T., & Zeira, A. (2013). Care leavers in Israel: What contributes to better adjustment to life after care? *Journal of Social Service Research*, 39(5), 704–718. <https://doi.org/10.1080/01488376.2013.834283>
- Sulimani-Aidan, Y., Melkman, E., & Greeson, J. K. P. (2020). The contribution of mentoring to the life skills of youth leaving care in Israel. *Child & Family Social Work*, 25, 345–354. <https://doi.org/10.1111/cfs.12690>
- Ruškus, J., Mažeikienė, N., Naujanienė, R., Motiečienė, R., & Dvarionas, D. (2013). Įgalinimo samprata socialinių paslaugų kontekste. *Socialinis darbas. Patirtis ir metodai*, 12(2), 9–44.
- Trzcińska, A., Sekścińska, K., & Maison, D. (2021). The role of self-control and regulatory foci in money-saving behaviours among children. *Current Psychology*, 40(1), 344–354. <https://doi.org/10.1007/s12144-018-9944-1>
- United Nations. (2009). *Guidelines for the alternative care of children* [Alternatyvios vaikų globos gairės], New York: United Nations. <https://resourcecentre.savethechildren.net/node/5416/pdf/5416.pdf>
- Ungar, M., & Theron, L. (2020). Resilience and mental health: how multisystemic processes contribute to positive outcomes. *The Lancet Psychiatry*, 7(5), 441–448. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30434-1](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30434-1)
- Žydžiūnaitė, V. ir Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai*. Vilnius: Vaga.
- Wiles, R. (2013). *What are qualitative research ethics?* London: Bloomsbury Academic.

The Development of Independent Living Skills in Children at Community Children's Care Home: the Analysis of Children's Experiences

Rita Raudeliūnaitė¹, Vida Gudžinskienė²

¹ Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Social Studies, Institute of Educational Sciences and Social Work, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania, ritara@mruni.eu

² Mykolas Romeris University, Faculty of Human and Social Studies, Institute of Educational Sciences and Social Work, Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lithuania, vida.gudzinskiene@mruni.eu

---

Summary

The article reveals the results of a quantitative research regarding the development of independent living skills in children at the community children's care home based on the experience of children. The following two aspects of the development of independent living skills are analysed: 1) opportunities to develop independent living skills at the community children's care home; 2) how and what independent living skills children develop at the community children's care home. 9 children from a community care home, whose age ranged from 17 to 18, participated in the research.

The article discusses independent living skills development opportunities in children, which are related to the changed physical, social, and emotional environment at the community children's care home and the changed organizing of daily activities at it.

At the community children's care home, children develop domestic work, communication and cooperation, financial literacy, learning and career planning, health-friendly skills which are important for independent living. Children develop the aforementioned skills by communicating and cooperating with each other and other people, participating in role-playing games, modelling and discussing various life situations during individual and group conversations, becoming involved in decision-making, daily and leisure activities planning, organizing, and their performance.

Keywords: *community children's care home, experiential learning, independent living skills.*

Gauta 2021 08 025 / Received 25 08 2021

Priimta 2022 03 15 / Accepted 15 03 2022